

ПРИРОДНИЧА ГАЛУЗЬ ОСВІТИ

Л. Васильченко

У 2026/2027 навчальному році в закладах загальної середньої освіти продовжується поетапне впровадження інтегрованого курсу «Пізнаємо природу» / «Природничі науки» / «Довкілля» для учнів 5–6 класів за модельними навчальними програмами, у змісті яких реалізуються концептуальні засади нового Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898 [4].

Метою природничої освітньої галузі є формування особистості учня, який знає та розуміє основні закономірності живої і неживої природи, володіє певними вміннями її дослідження, виявляє допитливість, на основі здобутих знань і пізнавального досвіду усвідомлює цілісність природничо-наукової картини світу, здатен оцінити вплив природничих наук, техніки і технологій на сталий розвиток суспільства та можливі наслідки людської діяльності у природі, відповідально взаємодіє з навколишнім природним середовищем [4].

Компетентнісний потенціал природничої освітньої галузі та базові знання зазначені в ДСБСО (додаток 9) [4], у якому прописано, які уміння та ставлення мають бути сформовані в межах кожної ключової компетентності.

Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів з природничої освітньої галузі, зазначені в ДСБСО (додаток 10) [4], передбачають, що учень:

- пізнає світ природи засобами наукового дослідження;
- опрацьовує, систематизує та представляє інформацію природничого змісту;
- усвідомлює закономірності природи, роль природничих наук і техніки в житті людини;
- відповідально поводить для забезпечення сталого розвитку суспільства;
- розвиває власне наукове мислення, набуває досвіду розв'язання проблем природничого змісту (індивідуально й у співпраці з іншими особами) [4].

Визначальне значення в навчанні в частині природничої освітньої галузі має наступність, яка полягає в тому, що учень / учениця не лише переходить із класу в клас, від одного циклу навчання до наступного, а в тому, що навчання наступного рівня логічно розгортається на основі попереднього.

Заклад освіти самостійно (п. 26 ДСБСО) визначає навчальне навантаження в межах діапазону від «мінімального» до «максимального». У типових навчальних планах навантаження орієнтоване на рекомендований навчальний час [4].

Природнича освітня галузь реалізується за допомогою інтегрованих курсів для 5–6 класів: «Пізнаємо природу»; «Природничі науки»; «Довкілля».

До кожного курсу створено модельні навчальні програми (URL: <https://lnk.ua/lkR6LT5I4>) та підручники. Отже, для свідомого вибору модельної навчальної програми та підручника вчитель має детально ознайомитися з варіантами, які пропонують авторські колективи. У процесі викладання предметів природничої галузі освіти в 5–6 класах педагог може використовувати різні варіанти навчально-методичного забезпечення з метою визначення якіснішого варіанта на майбутнє. Однак змінювати обрану модельну навчальну програму між 5 і 6 класами забороняється [3; 5].

Звертаємо увагу на те, що за умови обрання вчителем модельної навчальної програми інтегрованого курсу «Пізнаємо природу» або «Довкілля» у 6 класі до навчального плану освітньої програми закладу додається предмет «Географія. 6 клас».

Якщо вчителем обрана модельна навчальна програма інтегрованого курсу «Природничі науки», то в 6 класі вивчення географії не додається, оскільки специфіка саме цієї модельної навчальної програми – наявність географічного, фізичного, астрономічного, хімічного та біологічного компонентів як окремих.

У випадку обрання закладом освіти інтегрованого курсу «Природничі науки» у 6 класі викладати цей предмет можуть різні фахівці (вчитель фізики – фізичний та астрономічний компонент, вчитель біології – біологічний, вчитель хімії – хімічний тощо), а може й один фахівець, який працював у 5 класі за цією модельною навчальною програмою.

Якщо заклад освіти обирає інтегрований курс «Пізнаємо природу» або «Довкілля», то викладати цей предмет має право будь-який фахівець із природничої галузі (за фахом учитель фізики та астрономії, хімії та біології, географії).

Звертаємо увагу на те, що модельні програми для 5–6 класів мають бути конкретизовані у програмах на рівні закладу освіти. На основі обраної модельної програми вчитель розробляє навчальну програму інтегрованого курсу [7].

Корисні покликання

Модельні навчальні програми для 5–6 класів розміщено на сайті МОН України. URL: <https://surl.li/queurug>

Звертаємо увагу на те, що очікувані результати навчання мають відповідати визначеним у Державному стандарті базової середньої освіти вимогам до обов'язкових результатів навчання учнівства. Кожен очікуваний результат навчання має бути сформульований на основі відповідного орієнтира для оцінювання з Державного стандарту базової середньої освіти із зазначенням індексу цього орієнтира.

Щороку в інструктивно-методичних рекомендаціях щодо викладання навчальних предметів / інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти конкретизується те, як розробляти навчальну програму.

Зразки навчальних програм, розроблені на основі модельних навчальних програм, розміщено на сайті МОН України (URL: <https://surl.li/tjkzgc>).

Календарно-тематичне планування здійснюється педагогом у довільній формі й може бути об'єднано з навчальною програмою в один документ. МОН України рекомендує під час календарно-тематичного планування у навчальних програмах і календарно-тематичних планах виокремити ключові теми, на яких ґрунтується подальше опрацювання програмового матеріалу. Це дозволить без порушення системи програмових вимог ущільнювати, оптимізувати вивчення інтегрованого курсу, концентрувати увагу на відпрацюванні позицій, що мають забезпечити якісну самостійну роботу учнів [3].

Оцінювання розвитку компетентностей учнів 5–6 класів здійснюється відповідно до Методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5–6 класів, які здобувають освіту

відповідно до нового ДСБСО, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 № 289 [5].

Форми проведення оцінювання результатів навчання першочергово мають перевіряти рівень сформованості дослідницьких компетентностей, тому оцінювання має проводитися переважно у вигляді завдань, що можуть бути розв'язані практичним способом, завдяки вирішенню навчальних проблем тощо.

В умовах сьогодення навчання в закладах освіти Запорізького регіону відбувається в онлайн- та змішаному форматах [2; 8], саме тому більш детально з підходами до оцінювання під час дистанційної форми пропонуємо ознайомитися у статті «Шкільне оцінювання в умовах дистанційної освіти» [1].

Оскільки інтегровані курси «Пізнаємо природу» / «Довкілля» / «Природничі науки» є передусім практико-орієнтованим, потрібно звернути увагу на необхідне обладнання для його реалізації [6]. Дослідження підібрані так, що не вимагають дорогого чи рідкісного обладнання. Усі вони базуються на доступному обладнанні й матеріалах, які наявні в закладах освіти, чи використовуються в побуті.

Дослідницька діяльність є провідною в інтегрованих курсах природничої освітньої галузі: учнівство конструє знання у процесі дослідження природи індивідуально або у групі. До дослідницьких умінь належать уміння: бачити проблему, висувати гіпотези, визначати способи вирішення проблеми й обирати оптимальний, визначати послідовність дій при проведенні дослідження, систематизувати інформацію, фіксувати дані / результати дослідження, інтерпретувати результати, робити висновки. У 5–6 класах учні за допомогою вчителя визначають етапи дослідження і виконують його (спостереження, експеримент, моделювання, вимірювання) [3].

Пропонуємо ознайомитися й використовувати корисні джерела для організації дослідницької діяльності здобувачів освіти на уроках природознавства у 5–6 класах:

1. Каліберда М. С. Захопливий світ біології: посібник для 5–6 класів закладів загал. серед. освіти / М. С. Каліберда, В. В. Панов, М. А. Чайковська; за ред. Р. В. Шаламова. Харків : Соняшник, 2019. 240 с. : іл. (Серія «Шкільна бібліотека»).

2. Гільберг Т. Г. Унікальні сторінки географії. Визначні географічні відкриття : посібник для 5–6 класів закладів загал. серед.

Освіти / Т. Г. Гільберг, Ю. В. Лис, В. В. Совенко. Харків : Соняшник, 2019. 208 с. : іл. (Серія «Шкільна бібліотека»).

3. Нікішова К. Як перетворити учнів на дослідників? Чотири ідеї для природничих дисциплін. Медіа «Нова українська школа». URL: <https://nus.org.ua/2017/11/25/yak-peretvoryty-uchniv-na-doslidnykiv-chotyry-ideyi-dlya-pryrodnychyh-dystsyplin/>

4. Science A-Z – Inquiry-Based Instruction With Science A-Z Process Activities.

5. Lathrop Kr. Top Resources to Support Inquiry-Based Learning in Your Classroom. *Applied Coaching for project*. 2021, 22 jan. URL: <https://surl.li/zposgg>

Для стимулювання пізнавальної самостійності учнів, реалізації компетентнісного потенціалу природничої освітньої галузі, втілення ідей STEM і STEAM-освіти у програмах наведено орієнтовні теми навчальних проєктів. Проєкти розробляються учнями індивідуально або у групах, на уроці або в позаурочний час. Для захисту проєкту може бути виділено окремий урок або частину відповідного за змістом уроку [6].

Доцільно використовувати технічні засоби навчання:

- віртуальні дошки: Padlet (<https://padlet.com/>), Jamboard (<https://jamboard.google.com/>), Lino It (<http://en.linoit.com/>), Trello (<https://trello.com/uk>);
- онлайні сервіси для дистанційної перевірки знань, створення навчальних тестів, інтерактивних вправ, інфографіки, ребусів:
- Ребус № 1 (<http://rebus1.com/>);
- Classtime (<http://www.classtime.com/uk>);
- Canva (<https://www.canva.com/>);
- Classkick (<https://app.classkick.com>);
- Google форми (<https://www.google.com.ua>);
- EDPuzzle (<https://edpuzzle.com/>);
- Kahoot (<https://kahoot.com>);
- Liveworksheets (<https://www.liveworksheets.com/>);
- LearningApps.org (<http://learningapps.org/>);
- Online Test Pad (<https://onlinetestpad.com/ua/>);
- Wizer.me (<https://app.wizer.me/>);

- *сервіси для створення ментальних карт*: MindMeister (<https://lnk.ua/JwcFF0NDr>), Mindomo (<https://www.mindomo.com/>), Cacao (<https://cacao.com/>).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Васильченко Л., Шацька Н.* Шкільне оцінювання в умовах дистанційної освіти. Нова українська школа у базовій середній освіті: впевнені кроки Запорізької області : науково-методичний посібник / відп. ред. Т. Є. Гура; КЗ «ЗОІППО» ЗОР. Запоріжжя : ЗОІППО, 2023. 208 с. (Наукова книга). URL: <https://lnk.ua/WZGq8xIbd>
2. Деякі питання організації дистанційного навчання : Наказ МОН України від 08.09.2020 № 1115. Документ z0941-20, чинний, поточна редакція від 28.10.2025, підстава – z1524-25. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://lnk.ua/edBCUiC8i>
3. Методичні рекомендації щодо особливостей організації освітнього процесу у першому (адаптивному) циклі / 5 класах закладів загальної середньої освіти за Державним стандартом базової середньої освіти в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа» (Для закладів загальної середньої освіти, які є учасниками інноваційного освітнього проєкту всеукраїнського рівня за темою «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення для закладів загальної середньої освіти в умовах реалізації Державного стандарту базової середньої освіти»). URL: <https://lnk.ua/50efZrtUX>
4. Про деякі питання державних стандартів базової середньої освіти : Постанова КМУ від 30.09.2020 № 898. *Кабінет Міністрів України*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>
5. Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5–6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти : Наказ МОН України від 01.04.2022 № 289. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://lnk.ua/vMPyWJ2YI>
6. Про затвердження типового переліку засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів і STEM-лабораторій : Наказ МОН України від 29.04.2020 № 574. Документ z0410-20, чинний, поточна редакція від 07.04.2026, підстава – z0336-26. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0410-20#Text>
7. Про затвердження типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти : Наказ МОН України від 19.02.2021 № 235. Документ v0235729-21, поточна редакція від 09.08.2024, підстава –

v1120729-24. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://lnk.ua/HlNO7MHfP>

8. Щодо організації дистанційного навчання : Лист МОН України від 02.11.2020 № 1/9-609. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/npa/shodo-organizaciyi-distancijnogo-navchannya>

КОРИСНІ ПОКЛИКАННЯ

1. Всесвіт. URL: <https://lnk.ua/LK4FcsBUk>
2. Навчальний сервіс із електронними підручниками з інтерактивними 3D-сценами, освітніми відео та цікавими завданнями. URL: <https://www.mozaweb.com/uk/>
3. Освітня онлайн-платформа від National Geographic. URL: <https://www.nationalgeographic.com/family/>
4. П'ять мініпроектів із фізики та хімії для візуалізації теоретичних знань (об'єднуємо теорію та практику). URL: <https://cutt.ly/NFtcQ6z>
5. Цифровий додаток до підручника Ж. Білик, Т. Засекіна. URL: <http://inform1.yakistosviti.com.ua/pryrodneychi-nauky>
6. «Цікава наука». YouTube-канал. URL: <https://lnk.ua/jNOsPIUx6>

Запорізький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти